

УДК 349.41

В. О. КОСТЕНКО,

здобувач

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ЯК КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Проаналізовано елементи механізму правового регулювання відносин щодо охорони земель. Також зауважено, що охорона земель, а не захист як правове явище, може характеризуватися наявністю економічних засобів та способів правового регулювання.

Як підкреслюється в загальнотеоретичній літературі, правове регулювання суспільних відносин здійснюється на системних засадах, через взаємодію багатьох юридичних явищ, конкретний порядок визначають у правознавстві як механізм правового регулювання [1, с. 220]. Цей механізм, будучи системою правових способів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин відповідно до цілей та завдань держави, має наступні основні складові елементи: норми права, правовідносини та акти реалізації юридичних прав і обов'язків [2, с. 463]. Структура механізму правового регулювання виявляється в певній послідовності підключення до правового регулювання зазначених юридичних засобів, тією чи іншою мірою черговості його обов'язкових та факультативних стадій. Крім того, вона характеризується методами та способами регулювання.

Способами правового регулювання загальнотеоретична наука вважає ті шляхи юридичного впливу, які виражені в юридичних нормах та в інших елементах правової системи. До основних способів належать: дозвіл, заборона та позитивне зобов'язання [3]. Наведені способи безпосередньо пов'язані із суб'єктивними правами та реалізуються через них.

На відміну від способів, правові засоби відповідають на питання, чим регламентується поведінка людей. Саме за допомогою системи правових засобів здійснюється результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх належного упорядкування, охорони та розвитку з урахуванням суспільних проблем, тобто йдеться про правове регулювання, якому притаманний специфічний механізм [4].

Отже, механізм правового регулювання виступає як система різних за своєю природою та функціями юридичних засобів, що дозволяють досягати його цілей. Таким чином, наведені елементи правового регулювання суспільних

відносин тісно пов'язані між собою та кореспондують правовим гарантіям земельних прав.

Метою статті є висвітлення результатів вивчення механізму правового регулювання відносин щодо охорони земель.

Загальнотеоретична наука, всебічно розглядаючи правові явища, чітко визначає ті ознаки, за допомогою яких такі явища можуть створювати уявлення й характеризуватися як правові засоби. Конкретний правовий засіб виступає в тому чи іншому вигляді залежно від рівня, на якому розглядається юридичний інструментарій. Співвідношення правових засобів і правових явищ полягає в тому, що в одних випадках вони можуть збігатися одне з одним, а в інших – можуть і не збігатися між собою. Проте у всіх випадках матимуть місце «фрагменти» правової дійсності, які слід розглядати в аспекті їх функціональної ролі як інструментарію юридичного впливу. Все викладене стосується і земельного права як самостійної галузі, норми якого регулюють і суб'єктивні земельні права за наявності механізму їх правового регулювання.

Стаття 1 Закону України «Про охорону земель» закріплює, що охорона земель становить собою систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

За допомогою системи переважно економічних та організаційних правових засобів здійснюється результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини щодо охорони земель з метою їх упорядкування,

розвитку, тобто відповідно до теорії права – правове регулювання, яке має свій специфічний механізм [4, с. 256]. Отже, потреба в різних юридичних засобах, що діють в економічному механізмі правового регулювання охоронних земельних відносин, визначається різним характером руху інтересів суб'єктів.

Структура правового регулювання охорони земель характеризується методами та способами регулювання. Під способами правового регулювання слід розуміти ті шляхи юридичного впливу, які виражені в юридичних нормах, в інших елементах правової системи, а саме: дозвіл, заборону, позитивне зобов'язання [3, с. 269]. Усі перелічені способи пов'язані з суб'єктивними правами, здійснюються через них.

Економічний механізм правового регулювання відносин у сфері охорони земель – це система юридичних засобів, які є найбільш організованими, послідовними та спрямованими на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Можна виокремити такі елементи механізму правового регулювання відносин щодо охорони земель: 1) норма права; 2) юридичний факт; 3) правовідносини; 4) акти реалізації прав та обов'язків; 5) охоронний правозастосовчий акт [5, с. 305–306].

Таким чином, механізм правового регулювання виступає як система різних за своєю природою та функціями юридичних засобів, які дозволяють досягати його цілей, а мета – у забезпеченні безперешкодного руху інтересів суб'єктів до цінностей.

Слід погодитися із твердженням Т. Т. Тагірова, який вважає, що метою охорони земель є досягнення умов землекористування, за допомогою та через які діяльністю державних та громадських організацій забезпечується екологічна рівновага, збереження та раціональне використання головного засобу в сільському господарстві [6, с. 18]. У той же час метою охорони земель він визначає забезпечення раціонального використання земель та дотримання право-

охоронного режиму земель як сукупності правових норм щодо них, шляхом запобігання порушенням режиму та притягнення винних до відповідальності [7, с. 14].

Отже, неважко перекоонатися, що наведені елементи механізму правового регулювання суспільних відносин тісно пов'язані та навіть кореспондують правовим гарантіям, які існують на стадіях виникнення, реалізації та припинення суб'єктивного права.

Слід додати, що в літературі існують різні точки зору щодо співвідношення понять «охорона» і «захист» у сфері земельних відносин.

А. А. Рябов вважає, що охорона – більш широке поняття, ніж захист. Коли йдеться про захист, мають на увазі відповідну реакцію правоохоронних органів на будь-яке реальне порушення. Охорона ж не обов'язково пов'язана із вчиненням конкретного правопорушення [8, с. 99].

Погоджуючись із такою точкою зору, Ю. Г. Жариков включає до поняття охорони запобіжні заходи і примусовий захід [9, с. 48]. Зауважимо, що деякі науковці дотримуються іншої думки. Так, на думку Ю. О. Вовка, охорона права власності на природні ресурси безпосередньо пов'язана з правопорушенням [10, с. 62]. Охорона і захист розглядаються ним як тотожні явища. На думку інших авторів, охорона і захист є протилежними явищами, розходження між якими полягає в тимчасових межах їх настання, способах здійснення, засобах реалізації, органах, що їх здійснюють. Так, захист настає з моменту порушення суб'єктивного права і діє в межах термінів, установлених для захисту. Охорона ж виникає з моменту прийняття правових норм і припиняється разом з їх скасуванням [10].

Висновки. З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що зміст охорони полягає в комплексі заходів, ужитих до здійснення правопорушення, тобто запобіжних заходів і заходів припинення негативних наслідків, пов'язаних із порушенням певних правових охоронних норм. Змістом же поняття «захист» є заходи, які здійснюються після вчиненого правопорушення, тобто яким не властивий запобіжний характер і які припускають певну реакцію правоохоронних органів на це правопорушення.

Таким чином, охорона земель, а не захист як правове явище, може характеризуватися наявністю економічних засобів та способів правового регулювання.

Список використаної літератури

1. Загальна теорія держави та права : [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. – Х. : Право, 2009. – 520 с.

2. Теория государства и права / под ред. В. Г. Стрекозова. – М. : МНЭПУ, 1996. – 660 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. Т. 1. – М. : Юрид. лит., 1981. – 480 с.
4. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов и фак. / под ред. В. М. Карельского и В. Д. Перевалова. – М. : Инфра-М – НОРМА, – 1997. – 560 с.
5. Теория государства и права / под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1985. – 462 с.
6. Тагіров Т. Т. Правовая охрана земель сельскохозяйственного назначения / Т. Т. Тагіров. – Волгоград : Ниж.-Волж. книж. изд-во, 1979. – 128 с.
7. Тагіров Т. Т. Правовая охрана земель сельскохозяйственного назначения : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Тагіров Тагир Тагирович. – Алма-Ата, 1980. – 381 с.
8. Рябов А. А. Охрана права государственной собственности на природные ресурсы СССР / Рябов А. А. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 144 с.
9. Жариков Ю. Г. Аренда земли и других средств сельскохозяйственного производства / Ю. Г. Жариков // Социалистическая законность. – 1991. – № 8. – С. 47–50.
10. Вовк Ю. А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды / Ю. А. Вовк. – Харьков : Вища шк., 1986. – 160 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2012

КОСТЕНКО В. О. ОХРАНА ЗЕМЕЛЬ КАК КАТЕГОРИЯ ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ

Проанализированы элементы механизма правового регулирования отношений относительно охраны земель, а также отмечено, что охрана земель, а не защита как правовое явление, может характеризоваться наличием экономических средств и способов правового регулирования.

KOSTENKO V. PROTECTION OF LANDS AS ECONOMIC AND LEGAL CATEGORY OF ITS USE

The elements of the mechanism of legal regulation of relations in land protection sphere are analyzed. It is also mentioned that protection of lands but not the defence as legal phenomenon can be characterized by economic means and methods of legal regulation.

УДК 347.9(477)

І. М. ЛУКІНА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правознавства

Макіївського економіко-гуманітарного інституту

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЩОДО ПОКЛАДАННЯ НОВИХ АБО ДОДАТКОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НА ПРАВОПОРУШНИКА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Розглянуто заходи процесуальної відповідальності щодо покладання нових або додаткових обов'язків на правопорушника цивільного процесуального права. Проаналізовано положення чинного Цивільного процесуального кодексу України, а також точки зору науковців стосовно даного питання.

Заходи юридичної відповідальності застосовуються у всіх галузях права, і цивільне процесуальне право в даному випадку не є винятком.

При розмежуванні цивільної процесуальної відповідальності, на наш погляд, важливе місце в класифікації належить відповідальності, що пов'язана з покладанням нових або додаткових обов'язків на правопорушника.

Мета даного дослідження – визначення й розкриття заходів процесуальної відповідаль-

ності, які пов'язані з покладанням нових або додаткових обов'язків на правопорушника цивільного процесуального права.

Проблема відповідальності в цивільному процесі є вузловою в юридичній науці і постійно привертає увагу вчених (В. В. Бутнєва, П. Ф. Єлисейкіна, І. М. Зайцева, М. В. Кузнецова тощо). У роботах Н. О. Чечиної, Н. С. Самощенко, М. Й. Штефана, А. Г. Новикова проаналізовано окремі питання підстав цивільної